

Az eleven kép

A halálhír, előzményeitől függetlenül, mindenkor váratlan. Fenyegető árnyéka előrevetült, de mi reménykedtünk, hogy napjaink gondjairól még hallhatjuk Csoóri Sándor bölcs, eligazító szavait. Legalább a rádió, esetleg a TV segítségével. De akire annyi idő óta és annyian figyeltünk, akire annyi magyar függesztette vigyázó szemét, élő valóságában nincsen már. A hatalmas életmű azonban elpusztíthatatlanul él és hat. Cselekvésre és általa magyar megmaradásra biztató új és megkerülhetetlen Kiáltó Szó!

Nem vagyok arra hivatott, hogy az irodalmi vagy a politikai élet jeleseivel méltassam. Ezt a nagy halott érdeme szerint megteszik majd ők. Én sokkal inkább, a kitüntető figyelmével több mint fél életemet végigkísérő, élő Csoóri Sándorra emlékezem.

Erdélyben a hetvenes években Magyarországot egészen más oldaláról nézte az oda született s így akaratán kívül oda szakadt kisebbségi. Kettős látás volt ez, és ugyanakkor szükségszerű. Ugyanis, ha a „tábor” lakójaként, annak legsötétebb zugából nézelődött, akkor a kádári puhaság és az általa nem átlátható áron elért gazdasági eredmények, a többség irigy pillantásai közben, büszkeséggel töltötték el. Másrészt azonban, mint táborlakó, éppen a kádárizmust puhítók tevékenységét érezte magáénak. Egy-egy engedélyezett látogatás, átkerült könyv vagy film, sőt olykor a könnyűzene hozta mozgásba a fantáziát.

Ha a magyar sportolói és más téren elért sikerek büszkeségünket fokozó hatását is figyelembe vesszük, érdekes keverékét kapjuk annak a töltetnek, amely igen eredményesen ápolta nemzettudatunkat. Ma elgondolkozhatunk azon, hogy ideát közben éppen annak rombolása folyt szép sikerrel, és paradox módon, ugyanazon eredmények által. Lásd a Trabant, nadrágszíjtelek, háztáji, gebin stb. puhán puhító hatásait.

Számunkra a magyarság közös ügyének, a kisebbségekre való figyelésnek már akkor is ikonikus alakja volt az Illyés–Csoóri-páros.

Most nem letűnt szociál-szocializált, Majakovszkijra utaló, reflexek munkálnak bennem, mikor egy képet nézek „szobám falán”. A Hitel-relikviák közül az ala-

pító főszerkesztő néz le rám. Szemének eleven csillogását már soha nem láthatom, de feledni nem tudom.

1974 februárjában sikerült útlevelhez jutnom. Amikor jóval előtte beadtam a turista útlevelkérvényt, még nem sejtettem, hogy merre nyit majd a sors számomra kaput általa, vagy inkább merre terel. Elképzelt céloom csupán egy szellemi, lelki levegővétel erejéig terjedt, ott az anyaországban, amelyre onnan, a kincses városból is és mindenek ellenére, a megtartó rácsodálkozás büszkeségével néztünk.

A sors azonban egy másik utat szánt nekem. Ugyanis az útlevel megérkezése előtti napokban számolták fel kolozsvári elmeorvos-addiktológus állásomat, melyet csupán egy számomra szerencsés – a helyi hatalom számára szerencsétlen – véletlen folytán nyerhettem el. Most olyan helyre akartak vezető beosztásba helyezni, ahol lelkiismeretem számára vállalhatatlan feladatokkal is találkoznom kellett volna. Így merült fel a végleges távozás visszahonosítás útján történő – eladdig számunkra elfogadhatatlan – szükségessége.

Ajánlólevelekkel zsebemben (pontosabban jól elrejtve azokat) érkeztem általam várossá, melyet gyermekként az ostrom utáni romjaiban ismertem meg.

Első látogatásom az Apostol utcába vezetett. Ez idő tájt ott lakott Csoóri Sándor. Elfogódottsággal küszködve léptem be a „nagy ember” otthonába. Ez az állapot azonban észrevétlenül oldódott és ment át a végre szabadjára engedhető gondolatok közlésének boldog élvezetébe. Délután érkeztem, és késő éjszaka volt, mire mindent elmondhattam, minden értő-érdeklődő kérdésre válaszolhattam. Csoórit valamennyi részlet izgatta, és lényegbevágó vagy látszólag kevésbé fontos, de aztán éppen azt a lényegest megvilágító apróságok is érdekelték.

Egy másik emlék, amikor hajszálon múlt romániai sorsom. Ugyanis a *Horea și Iancu* című negyvennyolcas, ún. népballada-gyűjteményt Kolozsváron – nem kis példányszámban – vásároltam fel, és áthoztam Magyarországra. A román fiatalság köreiből nagy sikere volt. Az iskolások titokban a pad alatt olvasták. Magam a kötetnek egy magyar matematikatanár által óra közben elkobozott példányát láttam először. A könyv után napokon át kutatva és sorra felvásárolva, a negyedik boltban egy magyar eladónő suttogta nekem, hogy többet ne keress, mert már figyelik azt a személyt, aki ezt gyűjtögeti. Ezek után e csomaggal vonatra ülni meggondolatlan volt, de sikerült áthoznom a határon.

Sándor estére összehívta barátait, és beszélgetés – meg természetesen borozgatás közben – hajnalig fordítottam a „mű balladákat”. Például ilyeneket: A magyarok felkeltek, hogy minden románt megöljenek, de a románok nem hagyják magukat, és kaszáik nyelét megragadják, s térdig járnak a magyar vérben. Czine Miska, Levendel László, Kósa Ferenc és mások voltak jelen. Sándor segítségével jutott el a könyv többekhez, így Illyés Gyulához, Csatári Dánielhez, Ortutay Gyulához, aki intézkedett is diplomáciai úton. De ahogy mondják: ez egy másik történet.

Aztán nagy áldozatok árán megtörtént áttelepülésünk. Csoóri Sándor tovább követte sorsomat. Leveleket, lapokat váltottunk, telefonálás is előfordult egészen addig, míg jóindulatú elvtársak nem figyelmeztettek, hogy tilos ösvényeken járni. Ezt később a *Mozgó Világ*hoz beküldött első kéziratomban nyomán meg-

ismételték. Mert hát ők is figyeltek a sorsomra. Főleg a Romániából kapott állítólagos 28 oldalas bűnlajstrom ismeretében. Előfordult, hogy a Keleti Károly utcában a postaládába személyesen dobtam be leveletem.

Közben polcaimon gyűltek a Csoóri-kötetek. Megannyi élmény és gazdagító-nevelő olvasmány. Akkor is munkára biztatott, amikor Illyés Gyula Rab Zsuzsával üzent Pápára, hogy fordítsam le neki a még csak románul ismert, hírhedt, Lăncrănjan-könyvet. A fordítás elkészült, de máig remélem, hogy nem került a megrendelő kórházi éjjeliszekrényére, mert megkeserítette volna utolsó napjait. Jutott hártavékony példány Sándornak és a Gorkij fasorba is, egy értesülésem szerint akkor még zárt könyvtári anyagba.

1988-ban hatalmas elégtétel volt számomra az új *Hitel* megjelenése. Első perctől előfizetője voltam, és azóta is kalotaszegi kötésben gyűjtöm sorakozó évfolyamait. A kolozsvári *Hitel* még élő tagjai és anyám, a *Hitel* egykori háziasszonya, végtelen örömmel fogadták a hírt, s elismeréssel, várakozással tekintettek a nagy tiszteletnek örvendő főszerkesztő munkája elé.

Ha visszagondolok ezekre az évekre, hihetetlennek tűnik, hogy egy ilyen elfoglaltságú és közben alkotó embernek honnan volt ideje egy erdélyi jövevény sorsát szeretettel és érdeklődéssel s megannyi jó tanáccsal követni. Csak egy válaszom lehet erre, és igen egyszerű. Ő ilyen volt, pontosabban ez volt ő.

A főváros közelébe kerülve már gyakrabban találkozhattunk, hiszen a közös gond közös utakon kísérgetett minket. Minden találkozás új öröm volt számomra. Amikor kötetemből is átadhattam neki egy-egy példányt, biztató, s ha kellett kritikus szavai soha sem maradtak el.

A kolozsvári *Hitel* sorsáról írott könyvem kéziratának, Lőrinczi Lászlóval, a lap utolsó akkor még élő munkatársával, első olvasói voltak. A szerkesztést illetően értékes útbaigazításokat adott. Elégedetten nyugtázta megjelenését.

Marosvásárhelyen együtt gyászoltunk a pusztakamarási családomhoz megannyi szállal kötődő Sütő András temetésén. Nagy veszteségként élte meg.

Utolsó emlékem a PIM-beli születésnapjaim ünnep, amikor megszoríthattam kezét. De azt megelőzően, még jó egészségi állapotban ajándékozott meg egy nagy élménnyel. Az egyik október 23-a délutánját és estéjét feleségével, Júliával, hármasban náluk tölthettem. Sok kérdésemre kaptam ekkor választ és munkámhoz lendületet adó tanácsokat. Talán ez a Csoóri Sándor él bennem legélénkebben.

A szék, melyen ülök, most megreccsen alattam. Valaha szülőházamban Kós Károly ült ezen a szecessziós, kemény, munkára serkentő ülőalkalmatosságon, a *Hitel*-csoport éjbe nyúló beszélgetéseiben. Pillantásom a Márton Áron hátát egykor támasztó hasonló szék támláján – velem szemben – ismét felsiklik a felette függő Csoóri Sándor képre. Mintha az egész kolozsvári hiteles asztaltársaság velem tekintene fel a jól ismert arcra, annak az arcára, akivel ők immáron sorra kezelték, s újra meg újra figyelmeztetve minket elhangzott tanácsaikra – velük együtt – szöhetjük nemzetpolitikánk eljövendő nehéz éveinek tartós vásznait.

Mert az a kép eleven. Olyan ember képmása, akinek nemzetmegtartó ajánlékai velünk maradnak.